

1977/78:10

Tisdagen den 18 oktober

Kl. 15.00

Förhandlingarna leddes av tredje vice talmannen.

§ 1 Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagens kammare

Härmed anhåller jag om befrielse från uppdraget såsom ledamot av riksdagens förvaltningsstyrelse.

Stockholm den 14 oktober 1977

Bertil Lidgard

Denna anhållan bifölls av kammaren.

§ 2 Utökning av antalet suppleanter i vissa utskott

TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att fyllnadsval till utskott kommer att ske vid morgondagens sammanträde.

Enligt till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen föreslagit att antalet suppleanter i konstitutions-, närings- och arbetsmarknadsutskotten skall utökas från 17 till 18, i skatte-, socialförsäkrings-, utbildnings-, trafik- och jordbruksutskotten från 16 till 17 samt i finans-, social-, kultur- och civilutskotten från 15 till 16.

Jag hemställer att antalet suppleanter i konstitutions-, närings- och arbetsmarknadsutskotten bestäms till 18, i skatte-, socialförsäkrings-, utbildnings-, trafik- och jordbruksutskotten till 17 samt i finans-, social-, kultur- och civilutskotten till 16.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 3 Om Sveriges utträde ur det västeuropeiska valutapolitiska samarbetet, m. m.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara *Kjell-Olof Feldts* (s) den 7 oktober anmälda frågor, 1977/78:51, till statsministern, resp. 1977/78:52, och anförde:

Herr talman! Riksbanksfullmäktige beslöt söndagen den 28 augusti 1977 efter samråd med regeringen att t. v. lämna det västeuropeiska va-

Nr 10

Tisdagen den
18 oktober 1977

*Utökning av antalet
suppleanter i vissa
utskott*

*Om Sveriges
utträde ur det
västeuropeiska
valutapolitiska
samarbetet, m. m.*

Tisdagen den
18 oktober 1977

*Om Sveriges
utträde ur det
västeuropeiska
valutapolitiska
samarbetet, m. m.*

lutasamarbetet och devalvera kronan med 10 %.

Med anledning av åtgärden har herr Feldt riktat följande fråga till mig:

Varför fördes inga förhandlingar med övriga medlemsländer i syfte att lösa Sveriges valutaproblem inom ramen för ett fortsatt svenskt medlemskap i valutaormen?

Herr Feldt har också ställt följande fråga till statsministern:

Hade ekonomiministerns uttalanden under våren och försommaren om kronans ställning och den svenska valutapolitiken hela regeringens stöd?

Sistnämnda fråga har överlämnats till mig för besvarande, och jag tar upp båda frågorna i ett sammanhang.

Sverige har sedan tre år tillbaka allvarliga bytesbalansproblem. Vårt underskott har ständigt ökat och beräknas i år komma att uppgå till 16,5 miljarder kronor, dvs. nära 5 % av bruttonationalprodukten. Detta är ett resultat av många samverkande faktorer. Den viktigaste är den väsentligt snabbare kostnadsökning som under 1975 och 1976 inträffat i Sverige jämfört med andra länder. Det har därför stått klart att den allvarliga försvagningen av det svenska näringslivets konkurrenskraft måste brytas. Vissa åtgärder i detta hänseende vidtogs under vårens lopp.

Under sommaren 1977 blev det uppenbart att ytterligare åtgärder måste tillgripas. En relativt kraftig devalvering av kronan skulle kunna vrida utvecklingen i positiv riktning tillräckligt snabbt.

Jag tror att även herr Feldt – men här får han rätta mig om jag har fel – delar regeringens uppfattning om att devalveringen var nödvändig.

Regeringen hade därvid också att avgöra om Sverige skulle fortsätta det europeiska valutasamarbetet, den s. k. ormen.

Den tidigare regeringens beslut 1973 att ansluta kronan till valutaormen skedde, såvitt jag kunnat finna, utan att man närmare gjort klart för sig att detta krävde en med Förbundsrepubliken Tyskland likartad inriktning av den svenska ekonomiska politiken. Erfarenheterna under de gångna åren bekräftar att ett litet land som Sverige inte kan föra en oberoende ekonomisk politik och samtidigt hålla en fast kurs till en så dominerande valuta som D-marken.

Mot denna bakgrund stod det klart för regeringen att ett fortsatt valutasamarbete med ormländerna skulle fordra antingen ofta återkommande justeringar av den svenska kronans värde eller en väsentligt närmare anpassning till den ekonomiska politik som bedrivs i Förbundsrepubliken Tyskland än vad som ansetts lämpligt och möjligt i Sverige. Regeringen fann inför dessa alternativ att Sverige borde lämna ormsamarbetet. Under sådana omständigheter framstod givetvis förhandlingar med de övriga ormländerna som helt meningslösa. Jag vill dock understryka att vi i god tid informerade de övriga ormländerna om vår inställning.

Vad därefter gäller herr Feldts fråga om vissa av mig gjorda uttalanden överensstämde med hela regeringens uppfattning förmodar jag att han syftar på den intervju som jag gav för en utländsk fackpublikation i

somras. Intervjun som skedde i juni månad publicerades kring månads- skiftet juli-augusti, och dess innehåll vantolkades i svensk press, inte minst av oppositionen.

Svaret på herr Feldts fråga är att intervjun enligt den korrekta åter- givningen i publikationen återgav regeringens inställning i valutafrågan.

Jag vill till sist informera herr Feldt om att valutautflödet började redan i månadsskiftet maj-juni, alltså innan intervjun ägde rum.

Sålunda inträffade ett betydande utflöde under de två första veckorna i juni kort efter avtalsuppgörelsen och de allmänna kommentarerna i samband därmed. Under den andra hälften av månaden förekom inget onormalt utflöde.

Man kan också jämföra valutautflödet under juni och juli månader i år med motsvarande utflöde under valutakrisen i augusti och september förra året. Man kan då konstatera att utflödena under dessa perioder i själva verket var av ungefär samma storlek i förhållande till de underliggande bytesbalansunderskotten för respektive år.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! I min ena fråga efterlyste jag statsministerns uppfattning om det stöd herr Bohman haft i regeringen för sina valutapolitiska ut- talanden. Jag frågade inte efter herr Bohmans uppfattning om det stöd herr Bohman har i regeringen. I så fall hade jag vänt mig direkt till herr Bohman.

Det hör till god parlamentarisk ordning att frågor av det här slaget besvaras av den som åtminstone till namnet är regeringschef och stats- minister, men herr Fälldin demonstrerar på nytt sin ringaktning för par- lamentarisk praxis och sin ovilja att inför riksdagen uppträda som re- geringschef med en sådans ansvar. Med hänsyn till frågans principiella och ekonomiska vikt kommer den därför att ställas på nytt av Olof Palme till statsminister Thorbjörn Fälldin.

Herr Bohmans svar på min andra fråga var på sitt sätt klarläggande. Det framgår för det första att den svenska regeringen inte gjorde något försök att nå en uppgörelse om en svensk devalvering med övriga orm- länder och för det andra inte heller sökte nå en uppgörelse med övriga nordiska länder samt för det tredje att det egentliga syftet var att dra ut Sverige ur valutasamarbetet. För detta redovisar nu herr Bohman sina motiv.

Men han har enligt min mening ingen ursäkt för att han skötte det hela så klumpigt att betydande irritation har skapats ute i Europa i all- mänhet och bland övriga nordiska länder i synnerhet. Han inser tydligen inte att en konkurrensdevalvering av detta slag skapar så betydande pro- blem för våra nära grannländer att det inte räcker att informera om en sådan åtgärd någon dag i förväg. Det hade krävts ett ordentligt samråd på regeringsnivå. Det hade också betytt att herr Bohman hade fortsatt den praxis som vi upprätthållit under många år. Nu bröt han den praxisen och försämrade förutsättningarna för nordiskt ekonomiskt samarbete i

Tisdagen den
18 oktober 1977

*Om Sveriges
uttråde ur det
västeuropeiska
valutapolitiska
samarbetet, m. m.*

framtiden. Jag beklagar att jag måste konstatera detta.

Men ändå, motiven till att Sverige lämnade ormsamarbetet ter sig fortfarande grumliga. Nu efteråt har herr Bohman förklarat att det skall föras en fast valutapolitik. Det blir inga nya devalveringar i Sverige så länge jag har något att säga till om, förklarade herr Bohman nyligen. Om det betyder att kronan skall ligga fast fram till 1979, varför kunde då inte herr Bohman genomföra devalveringen inom ormen och sedan föra den fasta politik han nu talar om? Den enda slutsats man möjligen kan dra av det som nu skett är att herr Bohman i själva verket planerar att göra vad många i dag fruktar, nämligen att tillåta ett fortsatt fall av den svenska kronans värde.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Herr Feldt har ställt två – låt mig kalla dem så – raka frågor till mig, nämligen om varför vi inte ville förhandla om fortsatt samarbete inom ormen och om jag hade regeringens stöd för vissa uttalanden om valutapolitiken. Jag har givit herr Feldt ett heltäckande svar på båda de av honom uppställda frågorna.

Herr Feldt gör emellertid därutöver gällande att den åtgärd vi har vidtagit har försakat betydande irritation och svårigheter utomlands och att den betraktas som en konkurrensdevalvering. Herr Feldt har fel på den punkten. Det organ som prövar om detta är en konkurrensdevalvering eller inte är Internationella valutafonden, och vi har allt stöd från det hållet för den av oss vidtagna åtgärden. Vi har också mött utomordentligt stor förståelse runt om i Europa för den åtgärd som vi har vidtagit.

Men jag vill gärna tillägga att jag tycker att det är anmärkningsvärt att socialdemokraterna i oppositionsställning har infört nyheten att diskutera devalveringsfrågor här i Sveriges riksdag. Det hörde faktiskt till det som inte förekom på den tid de nuvarande regeringspartierna satt i opposition att man diskuterade vår valutas styrka eller svaghet, behovet av kursjusteringar i det ena eller andra hänseendet. Sådana diskussioner kan utlösa spekulationer som i värsta fall kan försätta statsmakterna i en tvångssituation.

Jag vill påminna om att jag i början av juni, omedelbart efter avtalsrörelsen, på grund av en socialdemokratisk fråga var tvungen att diskutera devalvering här i kammaren. I den ekonomiska debatten stod sedan Sveriges förutvarande finansminister i talarstolen och återgav frågor av typen: "När kommer Sverige med den andra devalveringen?" "Vi har nu fått den första. När kommer nästa?"

Den som förstörde upp, vanölkade och gav ett helt felaktigt intryck av den intervju som jag gav i juni månad var oppositionsledaren, herr Palme själv. Om det var någonting som kan ha skadat den svenska valutans ställning så var det detta. Och nu konstaterar jag att det i den socialdemokratiska pressen under den senaste månaden har förekommit cirkulärartiklar, härrörande från herr Hjalmarsson, socialdemokraterna, med frågor som: "När kommer den fjärde devalveringen?"

Jag tycker, herr Feldt, att detta är ett ansvarslost betecende som ni visar nu för tiden.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Herr Bohman säger att han ute i världen har mött stor förståelse för den svenska åtgärden. Det vore faktiskt värdefullt om riksdagen, genom konkreta exempel, kunde upplysas om vilka det är som har uttalat den stora förståelsen. Jag har inte mött någon av dem.

Sedan påpekar herr Bohman att det är ovanligt att devalvering och valutapolitiska frågor diskuteras i den svenska riksdagen. Det är riktigt. Men varför gör vi det nu, herr Bohman? Jo, därför att utan förvarning, utan kontakter med oppositionen, utan en antydan till samråd i en så grundläggande ekonomisk fråga byter herr Bohman valutapolitik, kastar Sverige ut i ett nytt och okänt experiment. Det lilla Sverige skall som enda industriland i Europa sväva fritt. Kronan skall skvimpa omkring i en korg, som herr Bohman egenhändigt har konstruerat, och ingen vet något om framtiden. Det enda vi har att bygga på är de uttalanden som ekonomiministern gör om framtiden. Och så säger herr Bohman att nu skall det icke devalveras mer. Nu skall kronan ligga fast.

Till det gör jag den enkla kommentaren att i så fall hade det ju varit fullt möjligt att undersöka om Sverige hade kunnat stanna kvar i ormsamarbetet – om nu tanken icke är att kronan skall fortsätta att sjunka i förhållande till våra stora handelspartners.

Ge nu besked, herr Bohman! Är det en fast valutapolitik som Sverige skall bedriva, varför hade den då inte kunnat bedrivas inom ramen för ormsamarbetet? Om det inte är fallet – och det är den hypotesen som i dag naturligtvis ger många människor anledning att fundera över vad regeringen avser – skulle ju ett fortsatt ormsarbete ha gett Sverige vissa fördelar och vissa nackdelar. Men vi hade åtminstone vetat vad det innebär. Ovissheten, oklarheten om den framtida valutapolitiken har herr Bohman genom sitt inlägg nu och anklagelsen mot mig för ansvarslöshet inte gjort det minsta för att skingra – och det är ändock ekonomiministerns första skyldighet att skapa klarhet om sin egen politik.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Herr Feldt får förlåta mig, men jag tror inte att herr Feldt talar i god tro, när herr Feldt för fram sina synpunkter. Så okunnig om ekonomiska ting och så okunnig om valutapolitiska frågor kan inte den förutvarande biträdande finansministern rimligen vara. Det skulle ha varit allvarligt. Även om jag tycker att ni gjorde många fel tidigare, så tror jag inte att herr Feldt kan vara fullt så okunnig.

Men när herr Feldt nu säger att han inte har träffat någon som har hyst förståelse för de av den nuvarande regeringen vidtagna åtgärderna, så kan det möjligen bero på att herr Feldt inte längre har det officiella umgänge som herr Feldt hade tidigare, när herr Feldt åkte runt och diskuterade sådana här frågor med Valutafondens folk i Washington.

Nr 10

Tisdagen den
18 oktober 1977

*Om Sveriges
utträde ur det
västeuropeiska
valutapolitiska
samarbetet, m. m.*

*Om Sveriges
utträde ur det
västeuropeiska
valutapolitiska
samarbetet, m. m.*

Jag kan till herr Feldt själv överlämna protokoll som bevisar att jag har rätt. De är som bekant visserligen inte offentliga, men så mycket förtroende har jag ändå för herr Feldt att jag kan överlämna dem till honom.

Vårt beslut att lämna valutaormen har jag motiverat. Vår valuta svävar icke fritt omkring, utan den ligger i en korg. Vi kommer att följa med i utvecklingen av de andra valutorna i den korgen. Det innebär icke att valutan flyter fritt.

Om herr Feldt behöver ytterligare information om de bevekelsegrunder som de valutapolitiska myndigheterna har i frågan vill jag hänvisa herr Feldt till vice riksbankschefen Hans Lundströms artikel i det senaste numret av Ekonomisk debatt – någon lärdom kan säkert herr Feldt dra av den artikeln.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! I och för sig tycker jag att herr Bohman borde kunna använda tiden bättre i denna talarstol än till att diskutera mina kunskaper. Jag har redan en gång tidigare varnat honom för att syssla med den hanteringen – det kan slå tillbaka på honom själv!

Men det råkar nu vara en viktig fråga, som vi skall diskutera på en mycket begränsad tid. Det enda herr Bohman upprepar är att vår valuta ligger i denna korg och att den ligger fast där. Det är bara det felet med motiveringen att om denna korg rör på sig – och det kan den göra, av en rad olika skäl, t. ex. om dollarn faller i värde – vad händer då med kronan? Faller då också kronan i värde gentemot övriga europeiska valutor? Och vad händer om det uppstår en ny spekulation om den svenska valutan? Hur kommer då regeringens politik att vara? Gentemot vilka valutor kan vi räkna med någorlunda stabilitet i framtiden?

Jag tror att herr Bohman är ett offer för en rad teoretiska konstruktörer – ekonomiska doktorer och andra – som han omger sig med och som nu har hittat på en ny listighet: att försöka skapa föreställningen att detta är räddningen ur någonting som emellertid är mycket allvarligare.

Sverige kommer dock inte att kunna lösa sina ekonomiska problem bara med hjälp av herr Bohmans korg. Sverige kan däremot lösa sina ekonomiska problem om herr Bohman för en vettig ekonomisk politik och exempelvis ser till att inflationen i landet stoppas. Jag är rädd för att en fortsatt inflationspolitik tillsammans med den här korgen, där den svenska kronan flyter omkring, kan leda till en mycket allvarlig situation för landet.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Jag uppskattar i högsta grad herr Feldts omtanke och hans rädsla för inflationen. Den kom bara inte till uttryck när herr Feldt satt i regeringen – tyvärr!

Om vi – för att återkomma till sakfrågan – hade varit kvar i valutaormen, herr Feldt, hade vi nu i Sverige varit tvungna att antingen föra

samma hårda och restriktiva politik som tyskarna har gjort – men jag har aldrig hört att socialdemokraterna begärt att vi skulle föra en så hård politik – eller också räkna med, om den tyska marken fortsätter att stiga, att justera den svenska kronans värde vid upprepade tillfällen.

Inför de alternativen valde vi att lämna ormen. Men vi band kronan i korgen, och i den korgen ligger våra 15 viktigaste handelsländers valutor. Det innebär alltså att om det görs vissa justeringar i kurserna på de valutor som ingår i korgen blir den svenska kronans värde relativt sett opåverkat. Vi ligger alltså på en oförändrad nivå i relation till de länder med vilka vi utövar handel. Detta är just det fina med sådana ”korglösningar”. Det innebär alltså även att om dollarn skulle sjunka i värde blir vår konkurrenskraft gentemot dollarn i stort sett oförändrad, men inte bara i förhållande till dollarn, eftersom vårt värde påverkas också av de andra 14 valutorna. Detta skapar en stabilitet för framtiden som herr Feldt – om han har omtanke om vår handel och vår ekonomi – borde vara tacksam för och glad över.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Vi får återvända till det här ämnet när vi har litet mer tid på oss, både herr Bohman och jag.

Låt mig bara med anledning av talet om den ohyggligt hårda och hemska politik som skulle ha krävts om vi stannat kvar i ormsamarbetet påpeka att Danmark är kvar, Norge är kvar, Beneluxländerna är kvar och den österrikiska schillingen är i realiteten knuten till D-marken. En rad länder har funnit det med sina intressen förenligt att stanna kvar i ormen och är tydligen beredda att behärska ekonomin i så måtto.

Frågan är: Lämnar vi ormen för att kunna föra en bohmansk inflationspolitik även nästa och följande år? Det är den grundläggande fråga som alla naturligtvis ställer sig. Varför gör vi detta? Är det för att vi skall slippa de krav som ett valutapolitiskt samarbete ställer på oss? Är det för att vi skall halka vidare i den utförsbacke som denna inflationspolitik fört oss in i? Vi får väl se. Herr Bohman har lovat att om någon vecka presentera sin syn på den ekonomiska politiken. Jag råder herr Bohman, för att inte kronan skall råka i omedelbara svårigheter, att presentera en mycket bra ekonomisk politik.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Nu har inte herr Feldt haft tid att läsa Lundströms artikel. Om han läst den hade de här frågorna inte behövt ställas.

Att vissa länder stannar kvar i ormen innebär inte att de länderna är problemfria. De har i dag mycket stora bekymmer, och det tror jag herr Feldt är klart medveten om, liksom om att opinionen i de här länderna – framför allt i Norge och Danmark – var starkt delad i den situation som förelåg i höstas. Jag upprepar på nytt: Anledningen till att vi har bundit vår valuta till korgen är att vi på det sättet bibehåller vår konkurrenskraft relativt sett oförändrad i förhållande till de länder som vi

Tisdagen den
18 oktober 1977

*Om åtgärder för att
förmå exportföretagen att sänka sina
priser*

har handelsutbyte med. Det är av omtanke om Sveriges ekonomi vi vidtagit den här åtgärden, herr Feldt.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Jag skall ge herr Bohman ett litet problem att fundera över.

I den här korgen har dollarn givits dubbelt så stor betydelse som den egentligen skulle ha med hänsyn till den amerikanska marknadens del i vår utrikeshandel. Det ligger möjligen en tanke bakom detta. Men effekten blir i varje fall att om dollarn fortsätter att sjunka gentemot de europeiska valutorna så sjunker kronan med dollarn, visserligen inte i samma takt men ändå i snabbare takt än om någon annan enskild valuta sjunker.

Jag tycker att herr Bohman skall försöka förklara för oss hur vår valuta den närmaste tiden, med tanke på de stora amerikanska betalningsunderskotten, kan vara stabil i förhållande till de västeuropeiska valutorna om vi i realiteten blir kedjade till dollarn – om än med en svag länk. Vad herr Bohman har gjort är att han fört över oss från en DM-standard till en dollarstandard. Det kanske är sanningen bakom allt talet om den välsignelsebringande korgen.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Jag tror inte att vi skall fortsätta den här följetongen längre. Jag vill bara tala om för herr Feldt att värdet av de olika valutorna i korgen har avvägts med hänsyn till den vikt som resp. valuta och resp. land har för den svenska ekonomin och den svenska handeln.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! För herr Bohmans upplysning och för protokollet: Dollarn har givits dubbelt så stor betydelse som den skulle ha om den bara vägs in med hänsyn till sin andel i Sveriges utrikeshandel. Jag har försökt ta reda på varför, men jag har inte fått något svar. Herr Bohman kanske till nästa gång vi träffas kan fundera ut ett lämpligt svar på den frågan. Den är inte ointressant med tanke på vilken valutapolitik vi kommer att ha i framtiden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om åtgärder för att förmå exportföretagen att sänka sina priser

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN erhöll ordet för att besvara Jörn Svenssons (vpk) den 4 oktober anmälda fråga, 1977/78:21, och anförde:

Herr talman! Jörn Svensson har frågat mig om regeringen, i syfte att stoppa inflationen, avser att vidta åtgärder för att exportföretagen verk-

ligen skall sänka sina priser som en följd av devalveringen.

Jag har redan i våras här i kammaren klargjort hur en devalvering kan väntas fungera. Jag vill i anledning av Jörn Svenssons fråga i korthet återkomma till ämnet.

För att en devalvering skall lyckas krävs att de svenska exportpriserna sänks *relativt*, dvs. i förhållande till konkurrenternas priser. Detta behöver inte nödvändigtvis ske genom prissänkning i absoluta tal. Det kan också äga rum genom att de svenska exportföretagen höjer sina priser i lägre takt än konkurrenterna.

Att Jörn Svensson anser sig inte kunna konstatera några relativprisförändringar drygt en månad efter devalveringen kan till en del förklaras av att någon prisstatistik för den aktuella perioden ännu inte finns tillgänglig. Som jag framhöll i mitt svar i våras tar det viss tid innan en devalvering får den avsedda effekten.

Om man studerar den statistik som finns beträffande export- och importpriser och tar importpriserna som ett mått på vad de svenska företagen har att konkurrera med, kan man konstatera att den i april genomförda kursjusteringen har börjat slå igenom. Exportpriserna har hittills i år, dvs. t. o. m. augusti, sjunkit med ca 5 % i förhållande till importpriserna. Hela denna skillnad kan dock inte förklaras av devalveringen i april och av den ökade förmåga de svenska företagen får att gå ut på exportmarknaden och konkurrera. Andra faktorer, exempelvis kaffeprishöjningarna, kan ha inverkat på statistiken.

Regeringen förväntar sig självfallet, i *enlighet* med vad som uttalades i augusti i samband med devalveringsbeslutet, att företagen skall utnyttja möjligheten att förbättra sin konkurrenskraft och öka försäljningsvolymen. På områden där företagen har gått med stora förluster och där priserna är internationellt bestämda kan naturligtvis en prisanpassning ta längre tid utan att man för den skull kan tala om att åtgärden blivit resultatlös.

På massamarknaden har devalveringen gjort det möjligt för de svenska företagen att möta de lägre nordamerikanska priserna och därmed bättre hävda sig på den västeuropeiska marknaden. För delar av verkstadsindustrin finns det klara tecken på att relativprissänkningar sker och att konkurrensläget förbättrats. I sin höstrapport räknar konjunkturinstitutet med att devalveringen skall leda till en sänkning av de relativa exportpriserna som successivt under nästa år kommer att leda till en återvinning av förlorade marknadsandelar.

Med beslutet att lämna valutaormen och de genomförda kursjusteringarna samt den allmänt strama politik som förs har regeringen skapat förutsättningar för en förbättrad konkurrenskraft och för att svenska företag i större utsträckning skall söka sig ut på exportmarknaderna. Några ytterligare åtgärder är därför icke påkallade.

Därmed har jag, herr talman, uttömmande besvarat herr Svenssons fråga.

Tisdagen den
18 oktober 1977

*Om åtgärder för att
förmå exportföretagen att sänka sina
priser*

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Under en lång följd av år undergick exportpriserna en långt starkare ökning än de inhemska priserna. Vinsterna inom exportnäringen var avsevärda och den allmänna lönsamheten där uppenbart större än för hemmamarknadsföretagen. Exportvinsterna drev i hög grad på den inhemska inflationen.

När nu situationen sedan någon tid har vänt, vill inte exportföretagen anpassa sin prispolitik i motsvarande grad. De väljer tydligen hellre att ha en mindre exportvolym och hålla uppe priserna än att sänka priserna och öka exportvolymen. Detta har direkt betydelse för sysselsättningen. En högprispolitik som accepterar en begränsad exportvolym slår hårdare än något annat på sysselsättningen i de exportberoende näringarna. Det kan inte vara exportföretagens ensak vilken prispolitik de för.

Nu vägrar regeringen emellertid inte bara att göra något åt exportpriserna som sådana, utan regeringen ställer sig direkt på kapitalets sida i ytterligare två hänseenden. Dels avvisar man hela tiden tanken att på något sätt begränsa företagets kapitalexport, dels gör man hellre så att man devalverar valutan än att man påverkar exportpriserna direkt. Storindustrins internationella prispolitik får alltså betalas av hemmamarknaden och av löntagarna.

Min fråga är alltså: Varför stöder regeringen ett sådant dubbelt gynnande av de stora exportindustrierna på folkflertalets bekostnad utan att se till att de får sin del av den börda som skall bäras?

I anslutning till den här kommentaren vill jag också från vpk:s riksdagsgrupp till regeringen framsföra att vi tycker det är litet märkligt att man bryter mot praxis när det gäller besvarande av frågor. Frågeinstitutet är ju till för att man snabbt och effektivt skall få en kortfattad diskussion om aktuella frågor. Det har hittills alltid varit praxis att om inte mycket speciella skäl har hindrat ett statsråd att svara inom en vecka, så har man besvarat frågorna inom den tiden. Nu har det ställts ett helt knippe vpk-frågor om inflationen, om den aktuella ekonomiska problematiken. Vi har noterat att de har spritts ut vid olika tillfällen och att på det sättet den tid som hittills annars varit praxis har överskridits betydligt. Vi tycker att en regering skall hålla sig för god för den sortens taktiska manipulationer.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om utredning angående en särskild rundradio

Nr 10

Tisdagen den
18 oktober 1977

*Om utredning
angående en
särskild rundradio*

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara Bertil Zachrissons (s) den 4 oktober anmälda fråga, 1977/78:8, och anförde:

Herr talman! Bertil Zachrisson har frågat mig när direktiven till den varslade utredningen om särskild rundradio kommer att offentliggöras och på vilket sätt utredningen kommer att ges en bred parlamentarisk förankring.

Frågan om särskild rundradio har behandlats av två av de tre radio-utredningar som arbetat på senare tid.

1960 års radioutredning ägnade denna fråga stor uppmärksamhet och lade fram ett förslag som innebar att olika organisationer skulle ges möjlighet att bedriva radiosändningar.

1974 års radioutredning ansåg det vara angeläget att vidga etableringsrätten till ideella, religiösa, fackliga och politiska folkrörelser. Man tog därför upp ämnet till behandling, trots att det inte ingick i utredningens uppdrag enligt direktiven. Utredningen deklarerar i full enighet en positiv inställning till tanken på särskild ljudradio och television. Den förklarar vidare att dess principiella uppfattning att staten har ett yttersta ansvar för hur den samlade rundradioorganisationen fungerar är väl förenlig med att ett avgränsat område förbehålls för annan programverksamhet än sådan som bedrivs på statligt uppdrag. Utredningen säger sig också vara allmänt positivt inställd till att etableringsrätten utvidgas så att en programverksamhet av det slag det här gäller kan komma till stånd i radio och television.

De principiella frågor som har samband med införande och drift av särskild ljudradio och television har belysts i de nämnda utredningarna. En rad praktiska, organisatoriska och tekniska problem måste lösas innan slutlig ställning tas till frågan om särskild rundradio skall införas.

Jag har bedömt bästa arbetssättet vara att till utbildningsdepartementet knyta en sakkunnig med uppgift att biträda vid beredningen av dessa praktiska frågor.

Mitt svar på Bertil Zachrissons fråga är alltså att vad det nu gäller är en beredning inom utbildningsdepartementet inom ramen för arbetet med radiopropositionen. Det ligger i sakens natur att några direktiv inte utfärdas för en sådan inomdepartemental beredning.

Regeringens ställningstagande till en framtida försöksverksamhet med särskild ljudradio och television kommer att redovisas i vårens radioproposition.

BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Idén om en s. k. särskild rundradio för organisationer och folkrörelser har, som utbildningsministern påpekat, bearbetats i flera utredningar. Det finns i folkrörelserna ett starkt intresse för en bättre kontakt med radiomediet. Men hittills har förslaget varje gång strandat

Tisdagen den
18 oktober 1977

*Om utredning
angående en
särskild rundradio*

på tekniska svårigheter och bristande överblick över de medicopolitiska konsekvenserna.

Den senaste radioutredningen är ett exempel på det. Utredningen visar på behovet men också på de mycket stora svårigheterna med att nå en acceptabel lösning. Det övervägande antalet remissinstanser är mycket frågande för att inte säga avvisande till förslaget. Man pekar på flera håll på svårigheten att organisera en särskild rundradio så, att inte de ekonomiskt och kommersiellt starka får övertag och tar hand om det mesta. Den kommersiella radio som riksdagen avvisat skulle då kunna smyggas på medborgarna bakvägen så att säga.

Tekniskt är förslaget mycket bristfälligt, i den mån man kan kalla det ett förslag – det gör inte radioutredningen – det är snarast en skiss. Televerket, som har lagt fram den här skissen ursprungligen, har räknat med att i gynnsammaste fall skulle vi kunna få 200 stationer med en räckvidd på mellan 5 och 10 kilometer, i vissa fall bara på ett par kilometer. Totalt skulle endast 2 % av landets yta täckas, och ungefär en tredjedel av landets befolkning skulle inte få någon glädje av de nya sändarna. Det skulle bli en "allemansradio" för tätorter, om man vill travestera utbildningsministerns idé om allemansradio. Glesbygden, som kanske har väl så stora behov av kommunikationer av det här slaget, ställs vid sidan. Det säger sig självt att detta är ett alldeles för ofullgånget förslag för att det på något sätt skulle kunna läggas till grund för ett mera seriöst beslut.

Om en särskild rundradio införs, såsom utbildningsministern tydligen har tänkt sig, blir ju konsekvensen att Sveriges Radios ensamrätt slås sönder. Det blir möjligt för organisationer att etablera radiosändare. Detta är verkligen inte en praktisk fråga utan i hög grad ett principiellt ställningstagande med långtgående och svåröverskådliga konsekvenser.

Vilka organisationer är det som skall få tillstånd till särskilda rundradiosändningar?

Vilka blir det som har ekonomiska och personella möjligheter att vara med?

Vilka är riskerna för att vi smygvägen får in reklam?

Vilka regler skall gälla för programverksamheten?

Hur kommer radionämnden in?

Vilka ansvarsregler skall gälla?

Det här är inte praktiska frågor utan i hög grad principiella frågor, och radioutredningarna har på intet sätt besvarat alla de här frågorna. Jag antar att utbildningsministern inte menar att man i departementet på några månader i en sluten utredning – som inte ens en gång är en utredning, eftersom den inte har några direktiv – skulle kunna ge svar på dem. Därför är min fråga: Skall vi i radiopropositionen få besked om direktiv till en utredning, som då skall tillsättas?

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Jag har med stort intresse tagit del av den artikel som Bertil Zachrisson skrev i Arbetet, där han bl. a. säger att behovet av en sådan verksamhet är väl dokumenterad. Jag har tagit bl. a. det som en utgångspunkt för det arbete som bör bedrivas. Det räcker nämligen inte med att man gång på gång påstår att behovet är väl dokumenterat. Man måste också ta itu med de frågor som Bertil Zachrisson så skickligt formulerade nyss. Det är bl. a. det vi sysslar med i beredningen inom utbildningsdepartementet.

En avgränsning mot kommersiella intressen kan naturligtvis ske på olika sätt. Man kan förbjuda reklam och sponsorverksamhet. Man kan säga att programverksamheten i sin helhet skall bygga på frivilliga insatser och att de som medverkar i programmen inte skall ha någon ersättning. Framför allt kan man peka på det faktum att sändningarna når ett ytterst begränsat område.

Jag har bedömt det som viktigt att man, sedan flera radioutredningar pekat på vikten av denna verksamhet, nu får fram ett förslag som riksdagen kan ta ställning till om en försöksverksamhet på det här området. I samband med det bör man naturligtvis överväga hur det administrativa ansvaret för en sådan försöksverksamhet skall förankras. Innan definitiv ställning tas till frågan om ett permanent införande av särskild ljudradio och TV bör naturligtvis också en utvärdering av försöksverksamheten ske. Där bör självfallet parlamentariker medverka. Då är det också självklart att utvärderingen blir föremål för en remissbehandling.

BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att behovet är mycket väldokumenterat. Jag sade också det i mitt anförande nyss. Men att säga det är någonting annat än att svara på frågan om vi är beredda att också ge besked när det gäller alla de principiella överväganden och frågeställningar som måste lösas för att man skall kunna möta behovet. Det är alldeles uppenbart att remissinstanserna och radioutredningarna, som sysslat med de här frågorna, inte kan ge svar på den frågan. Och jag skulle vara utomordentligt förvånad om utbildningsministern menar att en man utan kontakt med alla organisationer och partier skulle veta svar på alla dessa gåtor, som ingen under flera decennier kunnat ge några svar på.

Vi skall från socialdemokratiskt håll utomordentligt gärna medverka i en sådan utredning. Vi tror att det är angeläget att försöka möta behovet. Men det är viktigt att det blir en utredning som får arbeta förutsättningslöst med organisationer som är intresserade, som kan möta olika regioners intressen och olika organisationers behov i en bred försöksverksamhet. Det bästa vore naturligtvis om den här försöksverksamheten förankrades i samarbete med lokalradion, som enligt sitt remissvar är beredd att medverka i ett sådant arbete. Det fina med det skulle vara att försöken kunde ske inom radiolagens hägn.

Nr 10

Tisdagen den
18 oktober 1977

*Om utredning
angående en
särskild rundradio*

Tisdagen den
18 oktober 1977

*Om utredning
angående en
särskild rundradio*

Nu är utbildningsministerns svar suddigt, om jag får uttrycka mig litet milt. Det är fortfarande inte riktigt klart om det som nu är i gång i departementet är en beredning för en proposition med färdiga förslag om en särskild radio eller om det bara är ett förberedande arbete för en kommande utredning och en försöksverksamhet. Det skulle jag vilja ha ett besked om.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Jag tycker det är en riktig bedömning Bertil Zachrisson gör när han säger att regeringen nu tar itu med frågor som legat oarbetade i decennier. Det tycker jag är en viktig uppgift.

Jag kan inte i dag svara på vad vi kommer fram till i beredningen – den sker naturligtvis i nära samverkan med organisationer och andra berörda parter. Vår avsikt är att redovisa förslagen för riksdagen i radiopropositionen för att bereda riksdagen tillfälle att pröva denna fråga innan en försöksverksamhet dras i gång. På det sättet kan vi föra frågan framåt efter flera decennier av stillestånd och samtidigt bereda riksdagen en möjlighet att pröva den i sedvanliga parlamentariska former.

BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Det är – låt vara i mild form – ett rätt tydligt maktspråk som utbildningsministern använder. Låt mig ta ett enda exempel: KF. Det är en av de organisationer som naturligtvis kan ha starkt intresse av en särskild rundradio. KF påtalar i sitt remissvar alla de risker som finns för att organisationer kan få bidrag från näringslivet och att kapitalstarka individer blir favoriserade av en sådan radio och riskerna för att vi därigenom smygvägen för in en reklamfinansierad ljudradio. Det är bara en fråga bland många.

Det är klart att det är intressant att få reda på om man fortsättningsvis kommer att kunna få en debatt om detta, dvs. om det är en beredning för en kommande utredning som pågår eller vi kommer att ställas inför fait accompli i form av ett förslag som läggs på riksdagens bord. Jag anser att regeringen är skyldig att ge riksdagen ett besked i den frågan. Och det beskedet bör lämnas nu – organisationerna bör, inte minst med tanke på den skepsis de visat inför förslaget, ha en rimlig chans att förbereda sig inför det förslag som utbildningsministern kan tänkas framlägga.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Nej, Bertil Zachrisson, maktspråk är mig främmande, även i detta sammanhang. Vad jag eftersträvar är en dialog. Hur kan man säga att man ställs inför fait accompli om regeringen i sedvanlig form presenterar en proposition för den svenska riksdagen? Skall den nya regeringen inte ens få framlägga förslag för riksdagen för sedvanlig parlamentarisk behandling?

Det är väl ändå bra – jag upprepar detta – att det behov som herr

Zachrisson sagt är så väl dokumenterat nu kan tillfredsställas efter decennierna av stillestånd? Jag hoppas att vi gemensamt skall kunna komma fram till en lösning av de svåra problemen som Bertil Zachrisson antytt här i dag.

BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Det är alldeles klart att regeringen skall framlägga propositioner. Det hoppas jag att den fortsätter med och inte låter livet stanna. Men det vanliga är att propositionerna är väl förberedda genom ett ordentligt utredningsarbete som är offentligt och sker efter direktiv och där remissinstanser av olika slag haft en möjlighet att komma till tals – då kan riksdagen också få en genomlysning av problemen när den skall behandla propositionen. Men att låta en man instängd på utbildningsdepartementets vind framlägga förslag som sedan är färdiga att behandlas av riksdagen är inte vad vi vanligtvis brukar betrakta som en demokratisk beslutsprocess.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Jag kan försäkra Bertil Zachrisson att inga medarbetare *numera* är instängda på några vindar i utbildningsdepartementet.

BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Då är det utomordentligt egendomligt att inte den utredning som tydligen pågår kan få vistas ute i friska luften och tala med folk på vanligt offentligt språk, som varit brukligt tidigare här i landet när det gällt utredningsarbete.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Den praxis när det gäller att förbereda en proposition som vi nu har i utbildningsdepartementet skiljer sig i formellt hänseende inte på något sätt från vad som tidigare har tillämpats. Öppenheten är i varje fall inte mindre.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om reglerna för antagning till universitet och högskolor

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Ingrid Sundbergs* (m) den 4 oktober anmälda fråga, 1977/78:34, dels *Daniel Tarschys* (fp) den 7 oktober anmälda fråga, 1977/78:53, och anförde:

Herr talman! Ingrid Sundberg har frågat när utbildningsministern beräknar att en redovisning av utfallet av de nya antagningsreglerna för högskolan kan ske och vilken utvärdering dessa kommer att bli föremål för och om man kan förvänta sig att eventuella missförhållanden re-

Nr 10

Tisdagen den
18 oktober 1977

*Om reglerna för
antagning till
universitet och
högskolor*

*Om reglerna för
antagning till
universitet och
högskolor*

sulterar i förslag till justering av antagningsbestämmelserna. Bakgrunden till frågan är bl. a. enligt Ingrid Sundberg att många studerande upplevt antagningsreglerna som krångliga och att många med besvikelse konstaterat att inte ens mycket höga betygspoäng räckte för tillträde till önskad utbildning.

Daniel Tarschys har frågat vilka slutsatser regeringen drar av vårens och sommarens erfarenheter av antagningssystemet till den nya högskolan.

De båda frågorna avser delvis samma ämne varför de kan besvaras gemensamt.

Låt mig först erinra om att de regler som gäller för behörighet och antagning grundar sig på beslut av riksdagen 1972 och 1975, vilka föregicks av ett omfattande utredningsarbete inom kompetensutredningen och kompetenskommittén. Avsikten med de nya reglerna har bl. a. varit att göra det möjligt för nya grupper att vinna tillträde till högskolan. Härmed vidgas dessa gruppers möjligheter att studera, samtidigt som en jämnare social rekrytering till högskolan kan åstadkommas. Vi har velat fästa avseende vid de sökandes hela faktiska meritering för tillträde till utbildning. Därför har arbetslivserfarenhet införts som en viktig faktor för behörighet och vid urvalsförfaranden.

En redovisning av utfallet av de nya behörighets- och urvalsreglernas tillämpning i höstas föreligger redan. Universitets- och högskoleämbetet har nämligen gjort en sammanställning beträffande den centrala antagningen till utbildningslinjer.

Det är uppenbart att ett mycket stort antal studerande har anmält sig inför höstterminen utan att senare påbörja utbildningen. Detta kan delvis bero på att den nya högskolan väckt ett intresse för studier som i många fall inte omedelbart har omsatts i verkligheten. Det är därför också svårt att enbart med utgångspunkt i höstens erfarenheter dra långtgående slutsatser om de nya reglernas betydelse på någon sikt. Effekten av de nya urvalsreglerna kan ju ha påverkats av att en ovanligt stor andel äldre sökande anmält sig eftersom ett uppdämt behov kan ha funnits. Vad beträffar det omdiskuterade förhållandet att även sökande med toppbetyg från gymnasieskolans treåriga linjer ej blivit antagna så bör det betonas att det är en effekt som uppkommit vid några få hårt spärrade utbildningslinjer.

Jag räknar med att det uppföljningsarbete kring högskolereformen som nu pågår inom universitets- och högskoleämbetet skall ge ett underlag för att rätta till ej avsedda effekter av de nya reglerna. Självfallet kommer jag att vara beredd att ompröva reglerna om det visar sig motiverat.

I vad sedan gäller själva systemet för anmälan och antagning har jag full förståelse för synpunkten att det hela blivit svårt och komplicerat. Det är emellertid också viktigt att komma ihåg att systemet har utformats med hänsyn till de nya med nödvändighet delvis komplicerade reglerna. Uppgifter måste ju samlas in från de sökande, t. ex. för att det skall vara möjligt att ta hänsyn till arbetslivserfarenhet vid behörighetspröv-

ning och urval och därmed uppnå den jämnare rekrytering som jag nyss har berört. Jag har erfarit att universitets- och högskoleämbetet har en arbetsgrupp som bl. a. skall pröva vilka förändringar av anmälnings- och antagningssystemets tekniska och organisatoriska utformning som kan och bör genomföras på kort sikt. Jag räknar med att det är möjligt att tämligen snabbt, dvs. redan inför hösten 1978, vidta förändringar och förenklingar av systemet.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka utbildningsministern för svaret, som ju visar att utbildningsministern inte är obekant med de svårigheter som dykt upp. De krångliga blanketterna har fått många begåvade elever att drömma mardrömmar, och felaktigheter i kurskataloger har fått besvärliga följder för enskilda. Flera sökande har fått besked om att de varit antagna och sedan meddelande om att det inte fanns plats för dem. Några teologer som nästan var färdiga med sina studier fick det beskedet på ansökan till de sista kurserna att de inte var behöriga. Fler exempel skulle kunna anföras.

Sådana här saker har med all säkerhet nu, när terminen varit i gång ett tag, rättats till, och felaktigheterna är – får vi hoppas – ett minne blott.

När jag frågat utbildningsministern om en utvärdering var det inte i första hand en sammanställning jag ville ha utan just de synpunkter som utbildningsministern gav i sitt relativt utförliga svar.

Jag skulle vilja ställa en kompletterande fråga. Utbildningsministern säger att ett mycket stort antal studerande har anmält sig inför höstterminen utan att senare påbörja utbildningen. Min fråga är: Har platserna blivit fyllda? Eller uppstod sådana svårigheter att man inte kunde klara att fylla platserna och att därmed många som skulle ha kunnat göra det inte fått komma in på utbildningen?

Det vore också intressant att få besked om när vi kan få en redovisning av hur antagningen till enskilda kurser har fungerat, dvs. hur stor del av de studerande som sökt och tagits in till studier i enskilda kurser.

Jag vill gärna kommentera en sak till. Enligt uppgift är medelåldern på dem som börjat läsa medicin i Uppsala 29 år. De är 35 å 36 år när de blir färdiga läkare. Utbildningsministern har alltid talat varmt för att vi skall satsa på forskning i vårt land. Tror verkligen utbildningsministern att man vid 35 å 36 år– med höga studieskulder och goda inkomster i sikte – är benägen att påbörja forskarutbildning? Helst bör man ju dessutom ha varit ute och praktiserat några år som läkare. Jag har tidigare här i kammaren sagt att jag tror att detta särskilt kommer att drabba kvinnliga forskare, eftersom man för dem kanske också måste räkna med några års uppehåll för familjebildning. Det måste vara angeläget att en så stor del av de studerande går direkt från gymnasieskolan in på universitet att vi får en tillräcklig rekrytering till forskarutbildningen.

Till sist! Enligt de besked jag fått är det tyvärr i dag inte möjligt att

Nr 10

Tisdagen den
18 oktober 1977

*Om reglerna för
antagning till
universitet och
högskolor*

läsa en kurs på halvtid vid sidan av en annan kurs, vilket många studerande tidigare gjort. Hårdare är inte studietakten i många kurser. Datorn lär spotta ut ansökningen till den andra kursen, när den ansökande redan är antagen till en kurs. Jag hoppas att denna sak tillhör de frågor som utbildningsministern lovar att man skall se över och eventuellt rätta till.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka Jan-Erik Wikström för svaret.

Det står väl vid det här laget klart att debuten för det nya antagningsystemet knappast blev någon dundersuccé. Jag tror att man framför allt kan peka på fyra orsaker till den kritik som vi har hört.

För det första behörighetsreglerna. Här fanns det nyheter som många sökande inte var på det klara med och i vissa fall inte heller uppfattade som rättfärdiga. Det är riktigt som Jan-Erik Wikström säger att det var ett omfattande och noggrant förberedelsearbete innan riksdagen fattade sina beslut. Men det är också klart att när effekterna av de besluten börjat framträda, så tar debatten åter fart. Det skulle inte förvåna mig om vi med tiden kommer att se något annorlunda på det kvoteringsystem som nu har införts. Låt oss i varje fall ha öron och ögon öppna och se hur de nya principerna slår i praktiken. Möjligheten till justeringar finns kvar.

För det andra tiden för ansökan och besked. På den punkten har vi en målkonflikt som är ganska svår att bemästra. För ett sent ansökningsdatum talar att sista terminens betyg skall kunna beaktas. Den vuxenstuderande som avslutar sin gymnasieutbildning den här terminen skall naturligtvis inte behöva vänta med högskoleutbildning till hösten 1978. För ett tidigt ansökningsdatum talar dels studierektorernas behov av att planera, dels de studerandes önskemål om besked i god tid. I år var det många som långt in i augusti inte visste om de skulle få börja studera i september. Det är givetvis en helt orimlig ordning, och det blev inte bättre av att man på vissa håll tvingades improvisera med lokala lotterier.

För det tredje personalplaneringen vid antagningsenheterna. Det ligger i det här jobbets natur att det blir rejäla arbetstoppar och ganska långa perioder av lindrigare belastning, och det gäller då att organisera insatserna så att köerna inte blir orimligt långa och telefonväxlarna inte orimligt blockerade. Det gick man uppenbarligen inte i land med den här gången.

För det fjärde fastheten i antagningsystemet. En väsentlig poäng med förhandsanmälan är ju att institutioner och skolor skall veta hur många studerande som kommer, men i den fria sektorn fungerar systemet i dag inte på det sättet – anmälningsstatistiken ger ingen klar ledning. Många studerande anmäler sig till flera kurser för att gardera sig, och studierektorernas gissningar blir därför inte mycket säkrare än förr. En anmälningsprocedur som inte på något sätt binder den studerande är från denna synpunkt inte mycket bättre än en fri tillströmning.

Det här är några problem som motiverar en skyndsam översyn. Det var glädjande att Jan-Erik Wikström är öppen för en omprövning och beredd till snabba insatser. Jag hoppas också att den grupp som arbetar inom UHÄ skall bli framgångsrik i sin granskning av erfarenheterna.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Man kan lätt få intrycket när man talar om några frågor i samband med den nya högskolan att det bara skulle vara problem, men så har det ingalunda varit. Det vidgade tillträdet, det nya utbildningsutbudet, de nya högskolcorterna och inte minst den fria sektorn – med tanke på den ungdomsarbetslöshet vi har – har naturligtvis varit betydande vinningar. Men det finns alltid problem i samband med att en reform skall genomföras, och både Daniel Tarschys och Ingrid Sundberg har pekat på flera.

Ingrid Sundberg frågade om det finns tomma platser. Ja, vissa kurser är inte fyllda. Såvitt jag förstår beror det på att det har varit för få som har sökt till dessa kurser. Jag vet inte när vi kan få uppgift om resultatet av antagningen till de enskilda kurserna.

Medelåldern har gått upp. Jag tror för min del att det närmast är en engångsföreteelse att den har gått upp så pass kraftigt, eftersom det gissningsvis har funnits äldre studerande som har väntat på att just i år få påbörja sina studier. Men även om medelåldern i Uppsala vid läkarutbildningen är 29 år är ju inte alla 29 år. Man får väl utgå från att det är de yngre av dessa som i första hand kommer att intressera sig för forskarutbildning. Men på den här punkten tror jag att vi har anledning att vara ytterst uppmärksamma på utvecklingen.

Över huvud taget är det trösterikt, med tanke på de problem som har uppstått, att det på alla håll deklarerats en god vilja att man nu skall försöka lösa de praktiska svårigheter och problem som uppstår i samband med en reform som har varit så genomgripande som högskolereformen – i varje fall från administrativ och organisatorisk synpunkt.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag vill till Jan-Erik Wikström säga att när man har kort tid på sig blir det lätt så att man drar fram de negativa sidorna. Jag vill också gärna från talarstolen understryka att jag tror att inte minst det vidgade tillträdet och arbetslivserfarenheten har utomordentligt stor betydelse för högskolan och utbildningen i denna.

Det fanns antagligen inga tomma platser, sade utbildningsministern, och det är roligt att höra. Men samtidigt blir det med ett sådant system, där många söker utan att sedan börja på given plats, den orimligheten att man mycket sent får reda på att man skall börja. Jag tycker emellertid att utbildningsministerns svar verkligen andas en vilja att se över det hela och att vi skall kunna lösa de svåraste problemen.

Jag skulle bara vilja peka på en sak till, och det är den s. k. fjärde kvotgruppen, där 25:4-orna söker. Man kan säga att det nya antagnings-

Tisdagen den
18 oktober 1977

Om sammansättningen av styrelsen för statens kulturråd

systemet genomgående har bidragit till en diskriminering av dem som börjar högskolan direkt efter gymnasiet. Kanske alldeles speciellt gäller detta den fjärde kvotgruppen, där enligt reglerna egentligen bara de skall antas som är fyllda 25 år och har förvärvsarbetat i minst fyra år. Men också bland dem finns många som har en gammal gymnasieexamen – studentexamen oftast – liggande i bagaget. Det har av dem upplevts som fel att man har skiljt på dem som bara har arbetslivserfarenhet och dem som råkat vara belastade med en studentexamen. Det har ställts betydligt högre krav på den senare gruppen vid antagningen. Men det är en sak som Jan-Erik Wikström kanske kan titta på i samband med översynen i övrigt.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Först bara en korrigerig: Det är nog så att alla kurser inte är fyllda. Men jag har inte någon samlad statistik över det, utan vi får anledning att återkomma till frågan.

Sedan vill jag gärna säga till fru Sundberg att om man ser på utfallet av antagningen finner man faktiskt att huvuddelen av de antagna vid de "gamla" universitets- och högskolelinjerna fortfarande kommer från treårig gymnasielinje eller motsvarande. Vid de tekniska högskolorna rör det sig om mellan 90 och 100 %. För läkarlinjen, som är en av våra mest attraktiva utbildningslinjer, var andelen från treårig linje ca 73 %. Ca 20 % kom från grupp 4, och då kan man räkna med att hälften av dessa är personer som har både treårig gymnasieutbildning bakom sig och behörighet som 25:4-or.

Jag vill till sist säga att vi naturligtvis behöver få tillfälle att mer grundligt analysera utfallet av det här första året på dessa punkter.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om sammansättningen av styrelsen för statens kulturråd

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöi ordet för att besvara *Georg Anderssons* (s) den 7 oktober anmälda fråga, 1977/78:49, och anförde:

Herr talman! Georg Andersson har frågat mig varför jag inte beaktat riksdagens uttalande vid tillsättandet av ledamöter i statens kulturråd.

I propositionen 1974:28 om den statliga kulturpolitiken uttalade min företrädare beträffande sammansättningen av styrelsen för statens kulturråd bl. a. att i styrelsen borde ingå ledamöter med en bred samhällelig erfarenhetsbakgrund. Vissa närmare angivna intressegrupper skulle också vara representerade i styrelsen.

Vid riksdagsbehandlingen väcktes motioner av innebörd att styrelsen skulle ges en helt parlamentarisk sammansättning. Kulturutskottet uttalade i sitt betänkande (KrU 1974:15) att utskottet ej fann skäl att till-

styrka yrkandet. Utskottet framhöll emellertid att vad som sägs i propositionen inte talar emot att styrelsen kommer att ges ett parlamentariskt inslag med företrädare för olika politiska partier. Utskottet fann det önskvärt att så blev fallet. Vad utskottet anfört härom godtogs av riksdagen.

Riksdagens önskemål anser jag vara uppfyllt i och med att politiskt verksamma personer med bred samhällelig bakgrund nu sitter i kulturrådets styrelse. Flera av dessa har erfarenhet av verksamhet i kommunfullmäktige och landsting. De representerar olika politiska partier även om ingen av dem *f. n.* är ledamot av riksdagen.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! "När kulturutskottet behandlade propositionen om den ställiga kulturpolitiken i maj" – 1974 – "aktualiserades kulturrådets sammansättning i två motioner, en från moderata samlingspartiet, där det yrkades att styrelsen skulle ges en helt parlamentarisk sammansättning, och en från centerpartiet, där det föreslogs att styrelsen skulle ges en parlamentarisk förankring med representanter nominerade av riksdagspartierna. Utskottet uttalade med anledning av dessa motioner följande: 'Utskottet vill emellertid framhålla att vad som sägs i propositionen inte talar emot att styrelsen kommer att ges ett parlamentariskt inslag med företrädare för olika politiska partier. Utskottet finner det önskvärt att så blir fallet. Om också riksdagen uttalar sig härför bör syftet med yrkande 2 i motionen 1974:1706 – alltså centermotionen – 'kunna anses bli i huvudsak tillgodosett.' Utskottets mening underströks av att det anförda föreslogs bli ett uttalande till Kungl. Maj:t. Ingen fann det befogat att därefter avge reservation.

Jag kan bara för min del konstatera att statsrådet klart åsidosatt riksdagens uttalade mening."

Vad jag nu sagt utgör ett direkt citat från kammardebatten den 19 november 1974. Den som framförde de här återgivna åsikterna var nuvarande skolministern och kollegan till Jan-Erik Wikström i utbildningsdepartementet Britt Mogård. Jag tvingas konstatera att den anklagelse som hon då riktade mot Bertil Zachrisson först nu har blivit en berättigad anklagelse, men självfallet riktad mot Jan-Erik Wikström.

De två stora regeringspartierna krävde, när de var i oppositionsställning, att riksdagsledamöter skulle ingå i styrelsen för statens kulturråd. Riksdagen gick enhälligt det kravet till mötes. Nu har emellertid utbildningsministern rensat ut riksdagsledamöter ur kulturrådet. Detta är enligt min mening ett flagrant åsidosättande av riksdagens uttalande. Britt Mogård tyckte 1974 att Bertil Zachrissons tillvägagångssätt var omdömeslöst. Hon ansåg nämligen att två riksdagsmän var för litet för att uppfylla riksdagens önskan. Jag undrar vad hon och övriga moderater och centerpartister i regeringen säger nu, när Jan-Erik Wikström helt vägrar att beakta riksdagens uttalande.

Min fråga i anledning av Jan-Erik Wikströms svar i dag är: Hur definierar utbildningsministern begreppet parlamentarisk? Britt Mogård

Tisdagen den
18 oktober 1977

Om sammansättningen av styrelsen för statens kulturråd

hänvisade i nämnda debatt till Bonniers Lexikon, där det om parlamentarisk nämnd står: "Parlamentarisk nämnd, av regeringen tillsatt nämnd för granskning av vissa frågor, bestående av riksdagsledamöter, ---." Hon menade också att två riksdagsledamöter var för litet för att tillgodose kravet på representation från olika politiska partier.

Jag upprepar alltså min fråga: Hur definierar Jan-Erik Wikström begreppet parlamentarisk?

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Jag tillhörde inte kulturutskottet det aktuella året, vilket Georg Andersson gjorde. Men jag kan väl säga att när man läser vad utskottet skrev, så blir man något förbryllad. Utskottet lyckades nämligen med att avslå två motioner men samtidigt göra ett uttalande enligt vilket syftet i den ena motionen kunde anses i huvudsak tillgodosett om man har företrädare för olika politiska partier med. I departementet, där det finns sedvanlig juridisk sakkunskap, har vi självfallet prövat vad detta skulle innebära.

Jag vill gärna vitsorda vad Georg Andersson sade, att jag för tre år sedan inte var på samma linje som Britt Mogård utan delade den uppfattning som min företrädare då hade. Det gör jag också i dag. Min tolkning av vad som hände när man förra gången utsåg ledamöter av kulturrådet, och bland dem två riksdagsmän, var att de inte valdes främst eller enbart därför att de satt i riksdagen utan därför att de representerade sakkunskap från den kooperativa rörelsen resp. från författarorganisationerna. Jag har också under hand fått mycket klara uttalanden om att i varje fall en av dessa riksdagsmän har bedömt det som praktiskt omöjligt att förena ett riksdagsmannauppdrag med styrelseuppdraget i statens kulturråd, så som rådet f. n. är belastat med arbete. Därför har jag försökt att tillgodose den önskvärda bredden genom att utse representanter för de olika politiska partierna men att då väsentligen välja sådana som har sin erfarenhet från primärkommuner och landsting.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Det intressanta i denna debatt är inte i och för sig vilken mening Jan-Erik Wikström och jag har om det lämpliga och önskvärda i att det skall ingå parlamentariker i statens kulturråd. Det intressanta är att riksdagen har uttalat sig för detta. Och den har gjort det på direkt önskan härom från de två stora regeringspartierna: moderata samlingspartiet, som ville ha en helt parlamentarisk sammansättning, och centern, som ville ha ett parlamentariskt inslag.

Jag noterar att när utbildningsministern nu svarar på min fråga, så beskriver han inte verkligheten helt sanningsenligt. Han beskriver bara den moderata motionen och säger att den avslogs, men centermotionen, där man begärde ett parlamentariskt inslag och vilken blev tillgodosedd med riksdagens enhälliga uttalande, nämns inte i svaret. Detta uttalande har sedan av alla berörda tolkats så, att det skulle ingå parlamentariker

i statens kulturråd. Jan-Erik Wikström säger också i svaret att han anser att riksdagens önskemål är uppfyllda i och med att politiskt verksamma personer ingår i kulturrådet. Men detta är en helt ny tolkning av begreppet parlamentarisk. Jag vet inte någon som har utvidgat begreppet parlamentarisk på det sätt Wikström gör här. Och jag har utomordentligt svårt att tänka mig att de som motionerade, moderata samlingspartiet och centerpartiet, skulle ha varit nöjda med den tolkning som Jan-Erik Wikström nu gör av begreppet parlamentarisk. De skulle säkert inte ha varit nöjda med utskottets uttalande, om de hade vetat att det skulle tolkas på detta sätt.

Men det är kanske så att åsikterna växlar när man flyttar över från oppositionsställning in i regeringskansliets boningar.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Om herr Georg Andersson menar att uttrycket parlamentariker är liktydigt med uttrycket riksdagsmän vill jag fråga, varför man inte använde det uttrycket. Nomineringarna till statens kulturråd skedde naturligtvis i nära kontakt med de andra regeringspartierna, som också delat de bedömningar som jag nu framfört. Jag vill bara tillägga att balansen i statens kulturråd nu är väsentligt bättre när det gäller såväl politisk och geografisk presentation som förhållandet mellan män och kvinnor. Alla dessa intressen har vi försökt att tillgodose.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Det är för mig självklart att regeringspartierna deltog i diskussionen om sammansättningen av statens kulturråd. Däremot fick inte oppositionspartierna någon chans att delta, trots att riksdagen uttalat att det borde finnas ett parlamentariskt inslag med representanter för olika politiska partier.

Sedan en rättelse. Kulturutskottet skrev inte det här under mitt ordförandeskap, utan under Lennart Mattssons i Lane-Herrestad ordförandeskap. Det råder inget tvivel om vad han och de övriga borgerliga ledamöterna, och f. ö. hela utskottet, lade in i begreppet "parlamentariskt" när det skrevs. Vi avsåg representanter för de olika politiska partierna i riksdagen.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! När vi tillsatte ledamöter i statens kulturråd utgick jag från att de ledamöter med socialdemokratisk beteckning som tidigare hade förtroendet skulle ha motsvarande förtroende även när de omförordnades av den nuvarande utbildningsministern.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! För undvikande av allt missförstånd ber jag att få framhålla att mina inlägg här inte får uppfattas som ett uttryck för misstroende mot någon av dem som utsetts till ledamot av statens kulturråd. Frågan

Tisdagen den
18 oktober 1977

*Om sammansätt-
ningen av styrelsen
för statens kultur-
råd*

gäller inte detta, utan hur vi skall tolka riksdagens uttalande 1974 och om detta uttalande har beaktats. Jag menar att så som utbildningsminister Wikström nu utsett ledamöter i statens kulturråd har riksdagens uttalande inte beaktats. Jag vill här inte gå in på en diskussion om ledamöternas politiska hemvist, eftersom det inte är detta det är fråga om. Det står klart att partierna inte har getts tillfälle att nominera ledamöter från riksdagen.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Detta är klart, herr Georg Andersson, att det vid nominerandet av ledamöter i statens kulturråd väsentligen är fråga om en politisk fördelning. Det var ju det de två riksdagsmotionerna tog sikte på. Jag kan väl tillägga att jag också hade ett samtal om detta med framstående ledamöter av den socialdemokratiska riksdagsgruppen, men någon formell önskan om en nominering från den socialdemokratiska riksdagsgruppens sida framförde jag inte. Antalet ledamöter i kulturrådet från den nuvarande oppositionen är väsentligt större än antalet ledamöter från den gamla oppositionen var under den förra mandatperioden. Det kan säga något om den vilja som finns på den här punkten.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag går fortfarande inte in på diskussion om åsikter som finns representerade i kulturrådet. Klart är att nomineringen inte har skett genom partierna.

Nu sist begärde jag ordet för att få säga att de antydningar som utbildningsminister Wikström gör om att överläggningar skulle ha skett med oppositionen inte utgör en riktig beskrivning av verkligheten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1977/78:3 till socialutskottet

§ 9 Föredrogs men bordlades åter

konstitutionsutskottets betänkanden 1977/78:2-6

skatteutskottets betänkanden 1977/78:1-10

socialutskottets betänkanden 1977/78:2-4

jordbruksutskottets betänkanden 1977/78:1 och 2

§ 10 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen 1977/78:47.

§ 11 Anmälades och bordlades

Propositioner

1977/78:11 om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, m. m.

1977/78:22 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236)

Nr 10

Tisdagen den
18 oktober 1977

§ 12 Anmälades och bordlades

Motion

1977/78:4 av *Torsten Stridsman* och *Filip Johansson* med anledning av propositionen 1977/78:5 om flygvädertjänstens system och organisation m. m.

*Meddelande om
fråga*

§ 13 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 18 oktober

1977/78:75 av *Stina Andersson* (c) till bostadsministern om åtgärder för att förebygga vissa slag av barnolycksfall i hemmet:

Ofta kan vi i tidningar läsa om barn som råkar ut för brännskador. Jag vill bl. a. hänvisa till den olycka som inträffade på Norrgårdsvägen i Åkersberga, där ett barn brändes svårt på ett s. k. direktverkande elektriskt element i lägenheten.

Det är mycket allvarligt att människor utsätts för skada på detta sätt, och med anledning härav önskar jag ställa följande fråga till bostadsministern:

Är bostadsministern beredd att vidta åtgärder i syfte att förebygga att olyckssituationer där barn råkar ut för brännskador uppstår i framtiden?

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 16.15.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert